

etična ideja bratstva in podoba izbranega človeštva, ob katerem je osebno življenje manj pomembno. Knjiga je spomin češkega poguma, s katerim so se prebili skozi vse sovražnike sredi tuje zemlje, in vzgojno bodrilo potomcem.

Maksim Gorkij: Trije ljudje. Prevedel J. Vidmar. Založba Modra ptica v Ljubljani 1934, 346 str.

Od treh v bedi doraščajočih mladeničev se dva prilagodita v spravljiv odnos do življenja, eden iz slabosti, da vse umeva in ne obsoja, drugi iz slučajne udobnosti pozabi žalitve in zataji preteklost, le tretji gre tragično pot revolucionarnega upora proti umazani reki življenja. Na zunaj je to impresionistična povest vidika, kjer pisatelj ne zavzame pojasnjevalnega stališča, ampak prepusti odločitev bralcu, v bistvu pa prevladuje revolucionarni protest proti socialnim razmeram, ki je utelešen v osebi Ilije Lunjeva. Njegova usoda spominja na Raskolnikova. Toda v Raskolnikovu je izdelan psihološki problem človeka, kako se površen racionalist, ki je ubil nepotrebno starko, zave globine človeške vesti, ki ga žene v prostovoljno očiščenje, Ilija ne ubija iz koristoljubja in preudarka, starca je zadavil v nepričakovanem navalu sovraštva, kot bi bila demonična stran njegovega bitja zagledala tam ves krivični obraz družabnega reda in bi hotela maščevati tlačeno človeštvo za vsa ponižanja. Če je kaka kazen, jo hoče pričakovati le od Boga, ljudje so smisel življenja skvarili, zato tudi nimajo pravice soditi. Raskolnikov spozna absolutno vrednoto v ljubezni, ki jo je vsakomur dolžan. Ilija name noma postaja hudoben in ne ljubi nikogar več; ker ne ve, zakaj bi bil dober. Problem ljubezni je Gorkemu postal problem pravice in človeške enakosti, plameneča obtožba socialnega reda. Gorki odklanja ljubezen, s katero bi bilo treba priznati obstoječe uredbe, kakor je to storil Raskolnikov. Ilija je nehote ubil trgovca, isto pa tudi delajo dan za dnem bogati sloji nad revnimi, življenje je postalo rop, tatvina, vsake vrste nečednost in nered (275), farizejska krinka za laž in prevaro. Ilija povsod zadeva na gnusobo, v družini, v javnem mnenju, še posebno pa v sodnji porotnikov. Kako naj siti sodijo grešna nagnjenja siromakov! Pravi grešnik postaja bogati sloj in njegov življenjski red. Toda če ni grešil hote ali nehote, nastavi tilnik (183), to je Iliji prvi kažipot sredi kaosa. Iz mladosti si je ohranil čuvstvo o pravičnem Bogu, zato mu stoji pred očmi nekaj trdnega, pravega in čistega, česar človeška zvičajnost ne more obsoditi ne opravičiti (204), torej življenje kot resnica moralnega sveta po besedah Tolstega. Ko pa spozna, da ni trdnih stvari, da tudi človeška duša ni nič trdnega, če se lahko izgovarja na zavedno ali podzavedno, izgublja življenje zanj smisel, mesto vere, da živi za nekaj boljšega, ostane le sovraštvo do ljudi. Ker ni našel Boga v človeškem rodu, tudi več ne veruje vanj, le še resnično, čisto življenje mu sveti; zato vsaj brezobzirno razgali hinavsko družbo, prizna pa tudi svoj umor trgovca in se ubije.

Umetnost Gorkega je polna viharja in silne razgibanosti, »ogenj, ki ne obsvetljuje, ampak žge« s svojo brezobzirno resnico. Kakor Ilija tudi Gorkij ne ljubi svojih oseb; sredi ubijajočega reda ni prostora za ljubezen, toliko več pa hrane za razvoj podzavestne demonske sile v človeku. Impresionizem je drugod po Evropi zavzel znak spravljivosti s svojim pasivnim predajanjem

vtisov, pri Gorkem je ohranil še vso revolucionarnost naturalizma, zlasti zato, ker se je težišče premaknilo od razumske površine v iracionalno občutje. Ob času, ko je bil ta roman spisan (1901), je drugod po Evropi životaril dekadentni človek prezavesti, ki je samo še sebe opazoval in gubil moč dejanja vsled razklanosti v razumski opazujoči jaz in iracionalni objektivni jaz, kakor ga je narisal Iz. Cankar v spisu *S poti*. Cankar je hotel enoto upostaviti od racionalne strani subjekta, ki naj se odpove prezavesti in samoopazovanju, to bi bila pot v realizem, Gorkij je preložil težišče v jaz objekt, v iracionalno čuvstvo in nagone, tako da je s Tolstim vred na poti v ekspresionizem in novo stvarnost. Ilija se spreminja v orodje vulkanske notranjosti, ki je večja kot človeški razum in osebna sreča. Kakor Tolstoj v »Vojna in mir«, gre tudi Gorkij v notranje nujnosti in zakonitosti, kjer je trdnejše in resničnejše življenje. Odtod se Ilija dvigne v nekaj čistega, ko nastavi tilnik v slutnji, da ne »živi zase«. Potegnilo ga je silnejše življenje njegovega »neznanege jaza« v višjo nujnost demoničnega občutja, kjer telesna smrt zgubi človeški in razumski pomen. S tem pa je individualizem premagan in odprta pot v nove svetove. Ni treba misliti na sedanjo obliko revolucije na Ruskem, ampak na novega človeka, ki bo ustvaril sebi primeren red. Gorkij je preveč umetnik, da bi bil doktrinaren, zato samo slutimo pogin starega sveta, novo notranjo prostost in neoviran razvoj notranjih nujnosti v nasprotju z zunanjo svobodo, ki prizadeva drugim krivice. To so pa tudi cilji nove stvarnosti. Vidmarjev prevod je eden redkih, ki še poznajo besedno umetnost.

Dr. J. Šile

Aleksander Dumas Sin: *Dama s kamelijami*. Prevel Boris Rihteršič. 1934. Tiskovna zadruga v Ljubljani. (Ljudski roman 1.) Strani 284.

»Dama s kamelijami«! Ubogi, ganljivo starinski cvet francoske sentimentalnosti! Pozabljena senzacija, ki se ji je prvi vonj obletel, da živi le bolj kot historična veličina slavnega slovstva svetovnega. Toda »ljudski roman«?! Rihteršičev prevod se bere gladko književno. (S služabnikovo pomočjo str. 63, m. s slugo sva ga prenesla). Glose, ki stoje »za uvod« kot subjektivna modrost so naivno mladostni qui pro quo mesto stvarnega tolmača. Le čemu! Ali so res le zadrega?

Dr. I. P.

Paula von Preradović, *Dalmatinische Sonette*. 1933. Paul Zsolnay Verlag. Berlin-Wien-Leipzig.

Precioznost! Ovoj krasi delna slika Meštrovičevega Ninskega. Lep spominski dar udeležencem dubrovniškega sestanka in jugoslovanski gostoljubnosti. Dunajski krožek PENkluba se je s knjigo tudi vsebinsko ubrano oddolžil časti in lepoti naše Dalmacije. Zemlji in kulturi, ki je našla v Preradovičevi, tej nemški, iz slovanske pesniške obitelji izišli, slovansko iskreni interpretinji lepega, res pravi pesniški genij, ki ga po pravici sodba primerja z edinstveno Droste-Hülshoffovo. »Dalmatinski« njeni soneti so zbirka, ki je vsebinsko organsko in polno urejena. Vsebuje nekam 40 sonetov v treh venci: *Ausfahrt*, *Die Engel des Todes*, *Die Wildnis*. Višek in poudarek leži, ob uvodnem in zaključnem doživetju dalmatinskega prirodnega in življenj-